

On the New Fragment of "Essa Meshali" / לקטע החדש של 'אשא משלי'

Author(s): רוברט ברודי and Robert Brody

Source: *Tarbiz* / תרביץ, כרך נא, תשרי-כסלו תשמ"ב, כרך נא (תשמ"ב), pp. 138-139

Published by: Mandel Institute for Jewish Studies / המכון למדעי היהדות ע"ש מנדל

Stable URL: <http://www.jstor.com/stable/23595567>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://about.jstor.org/terms>

JSTOR

Mandel Institute for Jewish Studies / המכון למדעי היהדות ע"ש מנדל is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Tarbiz* / תרביץ

לקטע החדש של 'אשא משלי'

מאת

רוברט ברודי

לאחרונה זיכנו פרופ' ע' פליישר בקטע חדש משיר הפולמוס המפורסם של רב סעדיה גאון, 'אשא משלי',¹ ובזכותו נתאפשר לי להציע השלמה נוספת ופירוש חדש לחלק מן הקטע. כוונתי לשו' 10–15, שלדעתי יש לקרוא אותן:

ספ[נן] (?) ש[תי] ה[נמע]רכת (= המערכות)² הנאפות
לכן חקק אלהינו בשבת מליאפות
מן החול תיאפה ריוה [צ"ל: חיוה]³
[עש]ור בששי בו לא תי[נאפ]ה
ואם מתמול חוצה תיחפה
ולא תלין חוץ למקומה המצוה.

אם השלמתי בשו' 10 נכונה, ברור שרס"ג מביא כאן ראיה נוספת לכך, שיום-הכיפורים לא יכול לבוא בערב-שבת.⁴ את לחם הפנים, הנערך בשתי מערכות (ויק' כד, ו), יש לאפות בערב-שבת ולא בשבת (מנח' יא, ט); ואם יחול יום-הכיפורים בערב-שבת, יהיה צורך לאפות את הלחם ביום חמישי (שם).⁵ אבל אם הלחם יעבור את הלילה⁶ של ערב שישי חוץ למקומו, ייפסל בלינה, כדין כל מה שנתקדש בכלי שרת.⁷ פירוש זה, כמובן,

¹ 'פיסקה חדשה מ"אשא משלי" לרב סעדיה גאון', תרביץ מט (תש"מ), עמ' 102–110; מיספור השורות להלן הוא על-פי מה שנקבע שם.

² כמובן היה עדיף להשלים 'שתי המערכות' או 'שש המערכות' (ויק' כד, ו), אבל נראה שאין שרידי האותיות מאפשרים השלמות אלו (לפי הפקסימיליה המצורפת למאמרו של פליישר). לכתוב חסר ו השווה שו' 17.

³ כהצעת פליישר, בהערתו לשורה זו.

⁴ זו, אם כן, השנייה משלוש הראיות שמזכיר הגאון בסיכומו (שו' 19); והשווה גם דבריו של פליישר, שם, עמ' 105.

⁵ הראיה מתאימה בייחוד ליום-הכיפורים, שכן לפי שיטת רשב"ג בשם ר"ש בן הסגן 'דוחה' [מעשה הלחם] את יום טוב, ואינו דוחה את יום צום' (שם). ורס"ג חיפש כאן ראיות המתאימות במיוחד ליום-הכיפורים ושיש להן אחיזה כלשהי במקרא, כמו שיש לדין לינה (עיין להלן, הערה 10); משום כך, כנראה, לא הביא את הטעמים המפורשים בתלמוד — 'משום ירקא' ו'משום מתיא' — המצדיקים דחיות אלה כתקנות (השווה דברי פליישר, שם, עמ' 104–105).

⁶ תיחפה = תיכסה (בחושך). השווה ישע' ס, ב.

⁷ לניסוח ברור עיין: רמב"ם, הלכות בית הבחירה, סוף פ"ג; למקור הדין עיין להלן, הערה 10. טענת הגאון מבוססת על ההנחה, שלחם הפנים נתקדש בכלי-שרת ובתחום המקדש (זבח' ט, ז), כמו שאכן נראה (עיין: תוס' מנח' יא, א—ד; בתלמוד שם, צה ע"ב—צו ע"א, התקשו בבעיה זו ולא הגיעו למסקנה).

מעורר קושי: מדוע לא נפסל הלחם ככל שבו, בכך שהוא לך בערב־שבת, ואינו נסדר על השולחן שבמקדש אלא בשבת, כמפורש בתורה? נראה להציע שהפתרון, לפחות לדעת רס"ג,⁸ טמון במלים 'חוץ למקומה': מאחר שהדרישה לאפות את הלחם גם בערב שבת היא חלק מהגדרתה המקורית של המצווה,⁹ 'מקומו' בערב־שבת הוא מלכתחילה במקום אחר, 'על גבי השולחן שהיה באולם על פתחו של בית' (תוס' מנחות יא, יא – יב) – והרי הקורשים נפסלים בלינה, רק כשהם לנים מחוץ למקום שנקבע להם.¹⁰ אבל אם מסיבה כלשהי ייאפה הלחם ביום חמישי, ממילא ייפסל בלינה, מפני שלא נקבע לו מקום באותו לילה של ערב־שישי, אלא בערב־שבת בלבד.

⁸ עיין בהערה שלפני זו.

⁹ עיין כבר בתלמוד למשנה הנזכרת (מנח' ק ע"ב; ומקבילה בכיזה כ ע"ב). ובייחוד מתאים הדבר לשיטת רס"ג, שתוארה בידי פליישר, 'שלפיה שום מצווה שנצטוו ישראל בתורה אי אפשר שתדחה שום מצווה אחרת שנצטוו קודם־לכן' (שם, עמ' 105–106).

¹⁰ המקור לפסול לינה הוא, כנראה, בשמ' כג, יח (לד, כה); השווה מכילתא דר"י על אתר (מהדורת האראוויטץ־רבין, עמ' 334–335) ומקבילות; וכן הכניסו התרגומים לפסוק זה את המלים 'בר מן מדבחה'.

'ליזה' בספר יוסיפון

מאת

צבי יעקבסון

בשני כתיב־י של ספר יוסיפון מופיע מייד אחר עניין אהבתם של פאולינה ומונודוס סיפור של אהבה חופשית בין צעירים (ראה במהדורת ד' פלוסר, ירושלים תשל"ט, א, עמ' 438). על־פי הסיפור נתעברה נערה ושמה ליזה ממאהבה הצעיר. זה יועץ לה לספר לאביה, כי פעמים הרבה חלמה שאלוהים מודיע לה על רצונו שתלד לו בן. אביה מקבל את דבריה: 'זמי יוכל לחשוך את אשר ישאל האלהים? עשי חפצו!'. לאחר זמן, כשהיא מודיעה לאביה: 'הרה אנכי', הוא מאמין שזה מעשה אלוהים. פלוסר סבור שהשם ליזה אינו אלא שיבוש מן השם 'לידה'. לדעתו, פיתח המחבר את הרמז ללידה (יוסיפון נז, 31) לסיפור דמיוני, 'בלי שידע שאגדת לידה שייכת למיתולוגיה היוונית'. לאמתו של דבר יש להעיר, כי עיקר הסיפור הוא נוסח כמעט מדויק של האגדה היוונית על אודות איו. ב'פרומתאוס' של אייסקילוס אנו קוראים (שו' 645 ואילך), כי איו חולמת פעמים הרבה על האל זווס, המביע את רצונו לקיים איתה יחסי מין. היא מספרת לאביה את חלומותיה והוא משלחה מן הבית. בעקבות זה מקיים זווס את דברו ואיו מתעברת ממנו. נראה כי מחבר הסיפור שלפנינו השתמש בסיפור על איו כדגם לדבריו שלו על ליזה.

ושמא יש רקע היסטורי לסיפור זה של זנות וזימה: הייתכן שמשחקים בסיפור שלפנינו נישואיהם הידועים לשמצה של אוגוסטוס וליויה? 'ליזה' יכול להיות שיבוש או שינוי מכוון של 'ליויה', והוא הדין בשמו של אמנוסטוס הרומי, אביה של הנערה, העשוי לרמוז לאוגוסטוס.*

* הריני מודה לפרופ' א' וסרשטיין ולפרופ' ד' שפרבר על הערותיהם המאלפות.